

Rikosuhrimaksun määrääminen

ASIAN VIREILLETULO

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaan oikeuskansleri tarkastaa rangaistustuomiot, joita koskevia ilmoituksia erikseen säädetyin tavoin lähetetään oikeuskanslerinvirastoon.

Mainitussa tarkastuksessa havaittiin, että Helsingin kärjäoikeus oli 26.11.2020 asiassa dnro R 20/5102 antamassaan tuomiossa nro 20/146501 määrännyt toisen vastaajista suorittamaan rikosuhrimaksun, vaikka kärjäoikeus oli päätynyt asiassa kyseisen vastaajan osalta rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla siihen, että tälle aikaisemmin tuomittu vankeusrangaistus oli riittävä seuraamus myös mainitulla tuomiolla syyksi luetuista rikoksista. Vastaaja oli siten jätetty rangaistukseen tuomitsematta.

SELVITYS

Asiassa puheenjohtajana toiminut Helsingin kärjäoikeuden kärjätuomari on 1.3.2022 päivätyssä selvityksessään todennut, että: ”Harkitessani 26.11.2020 rikosuhrimaksun määräämistä tilanteessa, jossa vastaajalle tuomitut aikaisemmat rangaistukset ovat riittävä seuraamus myös hänen syykseen mainitulla tuomiolla luetuista rikoksista, olen arvioinut, että aikaisempi rangaistus on 26.11.2020 käsittelyssä olleiden rikosten seuraamus eli olen katsonut, että tilanteessa on kyse rangaistukseen tuomitsemisesta.”

Käräjätuomari on lisäksi viitannut selvityksessään korkeimman oikeuden 5.10.2021 antamaan ratkaisuun KKO:2021:71 todeten, että ratkaisussa korkein oikeus on katsonut kysymyksen siitä, täyttykö rikosuhrimaksulain 2 §:ssä tarkoitettu rangaistukseen tuomitsemisen edellytys silloin, kun aikaisempi rangaistus on rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla katsottu riittäväksi seuraamukseksi myöhemmin syyksi luetusta rikoksesta, olevan tulkinnanvarainen. Käräjätuomari on pyytänyt, että hänen menettelyään arvioitaessa otetaan huomioon tuomiota marraskuussa 2020 annettaessa vallinnut asiantilan tulkinnanvaraisuus.

RATKAISU

Rikosuhrimaksusta annetun lain 2 §:n mukaan rikosuhrimaksun on velvollinen suorittamaan se, joka tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin määrää rikosuhrimaksun rangaistuksen tuomitessaan.

Rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan, jos ehdottomaan vankeusrangaistukseen tai yhdistelmärankaistukseen tuomittua syytetään hänen ennen tämän rangaistuksen tuomitsemista tekemästään muusta rikoksesta, voidaan aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus tai yhdistelmärankaistus ottaa uutta rangaistusta määrättäessä kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta alentavana tai lieventävänä seikkana. Uudesta rikoksesta voidaan myös tuomita laissa sille säädettyä vähimmäisaikaa lyhyempään vankeusrangaistukseen tai katsoa aikaisempi rangaistus riittäväksi seuraamukseksi myös myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta.

Käsiteltävänä olevassa asiassa kärjäoikeus oli lukenut toisen asiassa olleen vastaajan syyksi rattijuopumuksen, kaksi kulkuneuvon kuljettamista oikeudetta, huumausaineen käyttörikoksen, vaarallisen esineen hallussapidon sekä liikennerikkomuksen. Kärjäoikeus oli rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla katsonut, että vastaajalle aikaisemmin tuomittu vankeusrangaistus oli riittävä seuraamus myös hänen syykseen luetuista edellä mainituista rikoksista. Vastaaja oli määrätty suorittamaan valtiolle rikosuhrimaksu 80 euroa.

Arviointi

Rikosuhrimaksulain maksuvelvollisuutta koskevan 2 §:n perusteluissa todetaan, että maksuvelvollisuus ei olisi riippuvainen siitä, mihin seuraamukseen henkilö tosiasiallisesti tuomitaan. Maksuvelvollisuuden syntyminen ei siten edellyttäisi henkilön tuomitsemista vankeuteen vaan riittävää olisi, että henkilön syyksi luetun rikoksen rangaistusasteikkoon sisältyy vankeus. Perustelut merkitsevät muun muassa sitä, että velvollisuus rikosuhrimaksun suorittamiseen seuraa myös tilanteissa, joissa vastaaja tuomitaan sakkorangaistukseen teosta, jonka rangaistusasteikkoon kuitenkin sisältyy vankeus.

Edelleen rikosuhrimaksulain perustelujen mukaan maksuvelvollisuutta ei kuitenkaan olisi henkilöllä, joka jätetään syyntakeettomuuden perusteella tai seuraamusluonteisesti rangaistukseen tuomitsematta. Tässä yhteydessä lain esitöissä ei kuitenkaan ole otettu kantaa nyt käsillä olevaan tilanteeseen, jossa aikaisempi rangaistus on katsottu rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla riittäväksi seuraamukseksi myös uusista syyksiluetuista rikoksista.

Rikosuhrimaksu on oikeudelliselta luonteeltaan julkisoikeudellinen maksuseuraamus, jolla on vahvasti rikosoikeudellisia piirteitä: rikosuhrimaksu määrätään rikosoikeudenkäynnissä, ja se on sidoksissa syyksilukevaan tuomioon (He 293/2014 vp, s. 23; PeVL 61/2014 vp, s. 2). Myös korkein oikeus on ratkaisuisaan KKO 2017:92 (kohta 85), KKO 2019:4 (kohta 8) ja KKO 2021:42 (kohta 15) todennut, että rikosuhrimaksu on oikeudelliselta luonteeltaan rinnastettavissa rikosoikeudelliseen seuraamukseen. Edellä todettu huomioon ottaen rikosuhrimaksun määräämisen edellytyksiä on arvioitava myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta.

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate muun ohella merkitsee sitä, ettei tuomioistuin rangaistus säännöstä soveltaessaan saa mennä lain kirjaimen ulkopuolelle eikä täydentää lakia analogiapäätelmään turvautumalla. Tuomioistuin ei saa poiketa lakitekstin yleistekstin mukaisesta tai juridis-teknisestä merkityksestä. Laillisuusperiaatteen tarkoituksena on taata oikeusturvan ja ennakoitavan laintulkinnan toteutuminen (HE 44/2002 vp, s. 29 ja 34; KKO:2018:36).

Käsiteltävänä olevaa kysymystä rikosuhrimaksun määräämisestä on käsitelty Helsingin hovioikeuden vahvennetun kokoonpanon 14.6.2018 antamassa ratkaisussa HelHO:2018:9. Hovioikeus toteaa ratkaisussaan, että rikosuhrimaksusta annetun lain 2 §:n ja 4 §:n 1 momentin sanamuotoa on pidettävä yksiselitteisenä. Lain mukaan velvollisuus maksun määräämiseen kohdistuu nimenomaan siihen tuomioistuimeen, joka tuomitsee vastaajan rangaistukseen. Hovioikeus toteaa, että käräjäoikeus ei ollut tuomiossaan tuominnut vastaajalle hänen syykseen lukemistaan rikoksista mitään rangaistusta, koska aikaisempaa rangaistusta on pidetty riittävänä. Rikoslain 7 luvun 6 §:ssa tarkoitettu aikaisemman tuomion huomioon ottamista koskeva soveltamisharkinta ei ole ollut rangaistuksen tuomitsemista, kun siinä päädytään katsomaan, että aikaisempi tuomio on riittävä rangaistus (kohta 8). Hovioikeuden käsityksen mukaan myöskään mitkään rikosuhrimaksulain tavoitteisiin tai systematiikkaan taikka muuten johdonmukaisuuteenkaan liittyvät syyt eivät edellytä - lain sanamuodosta poiketen - sitä, että käsiteltävän tilanteen tulisi kuulua maksuvelvollisuuden piiriin. Hovioikeus otti ratkaisussaan huomioon myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja katsoi, että kun käräjäoikeus ei ollut tuominnut vastaajaa rangaistukseen, se ei ole sen vuoksi voinut määrätä rikosuhrimaksua.

Korkein oikeus on puolestaan 5.10.2021 antamassaan ratkaisussa KKO:2021:71 katsonut kärjätuomarin selvityksessäänkin viittaamin tavoin, että kysymystä siitä, täyttyykö rikosuhrimaksulaissa asetettu rangaistukseen tuomitsemisen edellytys tilanteessa, jossa aikaisempi rangaistus on katsottu olevan riittävä seuraamus myös uusista syyksiluetuista rikoksista, ei voida pitää

selvänä. Korkein oikeus on kuitenkin edelleen katsonut, että oikeudellisesti epäselvän kysymyksen ratkaiseminen syytetyn vahingoksi tällaisessa tilanteessa olisi ristiriidassa rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen kuuluvan ennakoitavuusvaatimuksen kanssa. Näin ollen korkeimman oikeuden mukaan rikosuhrimaksun määrääminen oli ollut selvästi vastoin rikoslain 3 luvun 1 §:ssä ilmaistua, rikosoikeuden perustavimpiin periaatteisiin kuuluvaa laillisuusperiaatetta. Käräjäoikeuden tuomio perustui KKO:n mukaan tämän vuoksi ilmeisesti väärään lain soveltamiseen, ja edellytykset tuomion purkamiseen rikosuhrimaksun määräämistä koskevalta osalta olivat siten olemassa.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Käräjätuomari on menetellyt asiassa virheellisesti määrätessään vastaajalle rikosuhrimaksun, vaikka vastaaja oli jätetty rikoslain 7 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta.

Asiaa koskeva oikeustila on käräjätuomarin tuomiota annettaessa kuitenkin ollut ratkaisusta ilmenevin tavoin jossain määrin tulkinnanvarainen, ja asiaan liittyvä korkeimman oikeuden ratkaisu on annettu vasta noin vuosi käräjätuomarin antaman tuomion jälkeen.

Tämän vuoksi asia ei anna minulle aihetta enempiin toimenpiteisiin, kuin että pyydän saattamaan edellä esittämäni näkemykset puheenjohtajana asiassa toimineen käräjätuomarin tietoon.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijä

Rasmus Niemi